

ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

TRENDS OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

Банківський сектор України увійшов у кризу зі значним запасом капіталу та ліквідності, стійким до операційних ризиків та ефективним, із розробленими банками планами дій на випадок несприятливих подій. Макропруденційна політика Національного банку України добре підготувала банківський сектор до кризових явищ. Із початком повномасштабної війни в Україні НБУ ввів регуляторні послаблення для банків з метою сприяння їхньої ефективної роботи. У статті проаналізовано динаміку основного інструменту монетарної політики Національного банку України – облікової ставки. Досліджено основні тенденції розвитку банківського сектору за останні декілька років та місяців активізації військових дій. Банкам вдалося зберегти на високому рівні свою операційну прибутковість, проте перші місяці війни банківський сектор був збитковим, погіршилася якість кредитного портфелю. Подальший розвиток банківського сектору залежить від оперативного та гнучкого реагування НБУ на зміни ринкових умов та спроможності кожного окремого банку забезпечити стійкість та ефективність своєї діяльності.

Ключові слова: бан, банківський сектор, регулятор, кредитний ризик, прибутковість.

The banking sector of Ukraine entered the crisis with a significant reserve of capital and liquidity, resistant to operational risks and effective, with action plans developed by the banks in case of adverse events. The macroprudential policy of the National Bank of Ukraine prepared the banking sector well for crisis phenomena. With the beginning of the full-scale war in Ukraine, the NBU introduced regulatory relaxations for banks in order to facilitate their effective work. The article analyzes the dynamics of the main monetary policy instrument of the National Bank of Ukraine – the discount rate. In June 2022, the NBU decided to increase the discount rate to 25% in order to ensure exchange rate stability and curb inflationary processes. This level of the discount rate will make it possible to support hryvnia incomes and savings of the population, and the attractiveness of hryvnia assets. The main trends in the development of the banking sector over the past few years and months of the intensification of military operations have been studied. Banks with a state share have the worst quality of loan portfolio, PJSC CB "Privatbank" is the unchanging leader, non-performing loans of this bank as of January 1, 2018 accounted for 87.64% of its loan portfolio and 39.7% of all non-performing loans in the banking sector. Banks managed to maintain their operating profitability at a high level, but the banking sector was unprofitable in the first months of the war, and the quality of the loan portfolio deteriorated. In these conditions, it is important that the National Bank of Ukraine responds promptly and flexibly to changes in market conditions, as well as strengthening financial monitoring of banks' activities. For banks, it is necessary to ensure timely preparation and submission of reports to the NBU, informing the regulator about the risks of violation of requirements for financial indicators; improvement of credit risk assessment approaches to commensurate them with the depth of the current crisis; improvement of cyber protection systems; adaptation of business models to current operating conditions.

Key words: bank, banking sector, regulator, credit risk, profitability.

УДК 336.71

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure68-41>

Мороз Н.В.¹

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Moroz Nataliia

Lviv Polytechnic National University

Постановка проблеми. Посилення агресії Росії на території України призвело до глибокої економічної кризи, що матиме довгострокові наслідки для фінансової системи. Проте банківський сектор протистоїть викликам сьогодення: діяльність банківських установ зберігає безперервність, ліквідність та кредитну активність. Це відбувається завдяки злагодженим зусиллям банків, оперативній і правильній реакції Національного банку України на зміну умов функціонування фінансового ринку, а також завдяки успішній спільній роботі з 2015 року над реформою банківської системи. У результаті банки підійшли до кризи зі значним запасом капіталу та ліквідності, стійкими до операційних ризиків та ефективними, із розробленими планами дій на випадок несприятливих подій.

Із початком повномасштабної війни в Україні НБУ ввів регуляторні послаблення для банків та інших учасників фінансового ринку. Ухвалено рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію двох банків, що перебувають

під контролем РФ – ПАТ «Промінвестбанк» та АТ «Міжнародний резервний банк».

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України досліджували багато науковців, серед яких: Бондаренко Л. П., Коць О. О., Лащик І. І. [1], Гатауліна Е. [2], Рахман М. С. [3].

Враховуючи здобутки вчених-економістів, варто зазначити, що сучасні тенденції розвитку банківського сектору в Україні потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку банківського сектору, визначення його основних проблем та перспектив.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Від початку повномасштабної війни і до 02.06.2022 р. облікова ставка залишалася на рівні 10% (рис. 1). Правління НБУ прийняло рішення з 03.06.2022 р. підвищити облікову ставку до 25% з метою забезпечення курсової стабільності та стримування інфляційних процесів. Такий рівень

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8594-8014>

облікової ставки дасть змогу підтримки гривневих доходів та заощаджень населення, привабливості гривневих активів. Регулятор висловив сподівання на відповідне підняття ставок банками за депозитами та ОВДП. Зростання доходності цих активів створює можливість безпеки доходів і заощаджень громадян від інфляції та зростання інтересу до гривневих активів, що призведе до спадання попиту на готівковому сегменті валютного ринку, дасть можливість послаблення тиску на міжнародні резерви країни, вирішення проблеми множинності валютних курсів.

Кількість структурних підрозділів банків скоротилася на 696 одиниць за перше півріччя 2022 року, зокрема у II кварталі – на 525 одиниць. Найбільше скорочення структурних підрозділів у I півріччі 2022 р. відбулося в АТ «Ощадбанк» на 297 од., АТ КБ «Приватбанк» зменшив свої діючі підрозділи на 45 од., АТ «Альфа-банк» – на 30 од.

Обсяг активів банківської системи зростає упродовж 01.2018–08.2022 рр. (табл. 1), найвищі темпи зростання 22% були у 2020 році у порівнянні з попереднім роком. За перші сім місяців 2022 року активи зросли на 6,7%, проте капітал скоротився на 6,4%; відбулося зростання коштів

фізичних осіб на 16,7% і незначне зростання коштів суб'єктів господарювання – на 1%.

Станом на 01.08.2022 р. 59 % коштів суб'єктів господарювання зберігалось у національній валюті, що на 11 % менше ніж на 01.01.2022 р., та 63 % коштів фізичних осіб (станом на 01.01.2022 р. ця частка була теж 63 %).

Упродовж 2019–2020 років темпи кредитування у банківській системі загалом були від'ємними (-8 % у 2019 р. і -4,4% у 2020 р.), проте у 2021 році вдалося відновити кредитну активність банківського сектору (на 5,1% корпоративних клієнтів та 23% – фізичних осіб). За перші сім місяців 2022 року обсяги кредитування зросли на 5,4%, в основному за рахунок корпоративних клієнтів (табл. 2, рис. 2).

Частка непрацюючих кредитів юридичних осіб зменшилася із початку 2018 р. від 56,03% до 35,33% станом на 01.08.22 р., частка непрацюючих кредитів фізичних осіб зменшилася з початку 2018 р. від 53,51% до 16,86% на 01.01.22 р., проте зросла до 18,24% за час повномасштабної війни (рис. 3).

Якість наданих кредитів погіршилася із посиленням агресії РФ, частка непрацюючих кредитів станом на 01.03.2022 р. становила 26,58%, з кожним

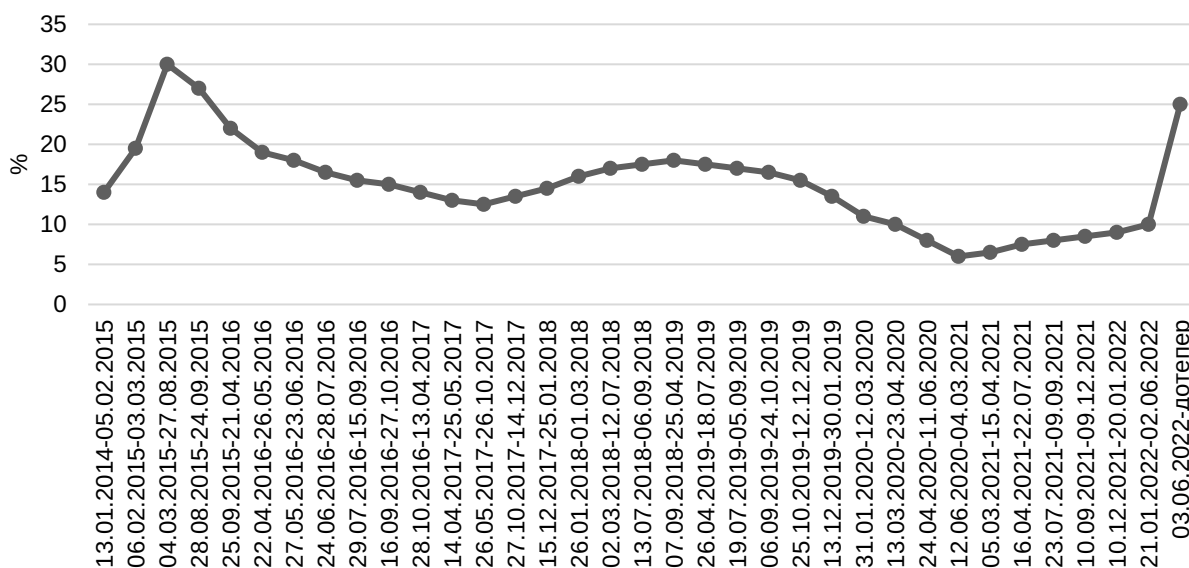

Рис. 1. Динаміка облікової ставки НБУ у 2014–2022 рр., % річних

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

Таблиця 1

Динаміка показників банківського сектору України за період 01.2018–08.2022 рр., млн грн

Назва показника	01.01.18	01.01.19	01.01.20	01.01.21	01.01.22	01.08.22
Активи	1 333 831	1 359 703	1 493 298	1 822 814	2 053 232	2 189 707
Капітал	161 108	154 960	199 921	210 640	255 514	239 105
Кошти суб'єктів господарювання	403 955	406 367	498 157	646 491	758 434	765 726
Кошти фізичних осіб	478 100	508 457	552 115	682 029	726 898	847 323

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

Таблиця 2

Динаміка показників кредитування банківського сектору України за 01.2018–08.2022 рр., млн грн

Активна операція	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.08.2022
Кредити корпоративному сектору	892 900	959 601	847 259	795 405	835 658	899 204
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	174 448	202 202	214 252	208 383	256 291	250 835
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	22 046	28 888	31 368	34 057	30 581	33 278
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1 519	2 867	4 717	11 734	27 037	28 362
Всі кредити	1 090 914	1 193 558	1 097 595	1 049 579	1 149 567	1 211 679

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

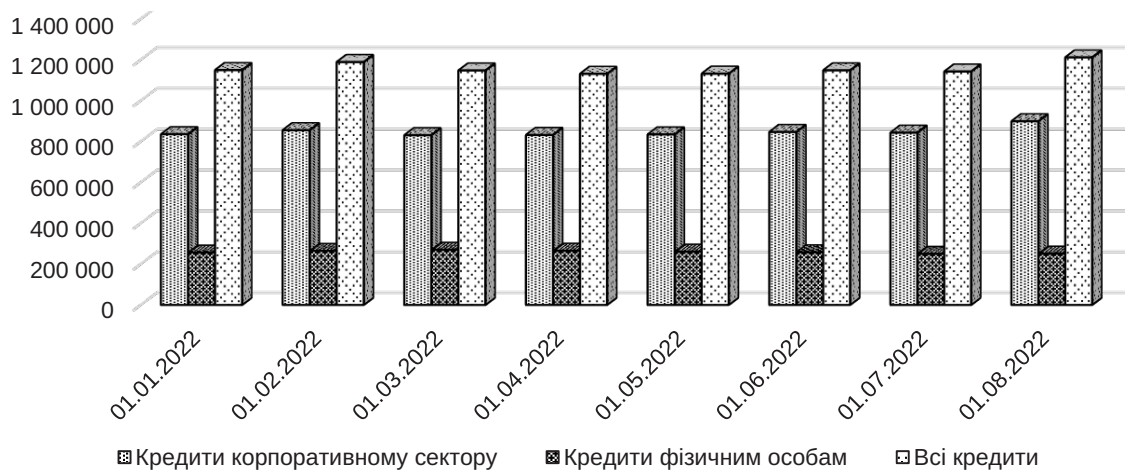

Рис. 2. Динаміка показників кредитування банківського сектору України за 01.2022–08.2022 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

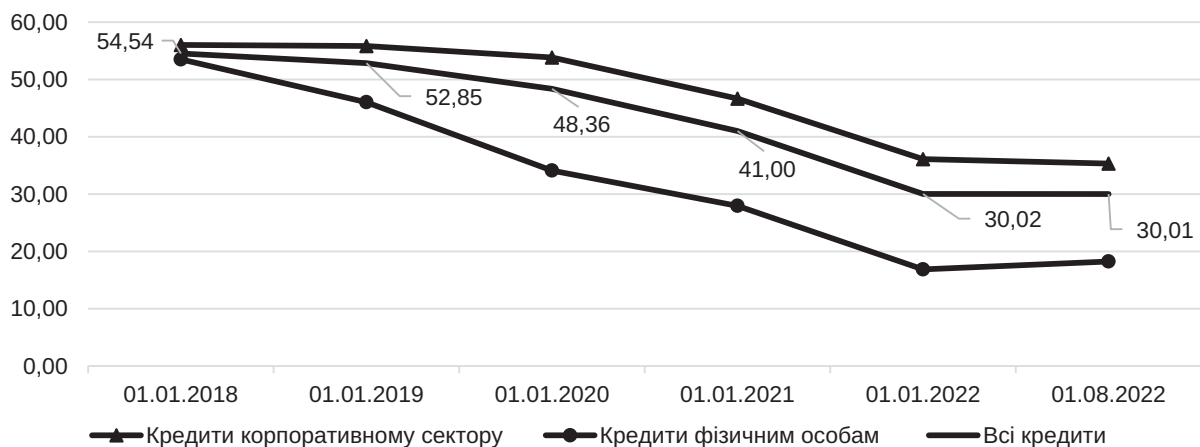

Рис. 3. Динаміка частки непрацюючих кредитів банківського сектору України за 01.2018-08.2022 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

місяцем зростала та станом на 01.08.2022 р. досягла значення 30,01% (рис. 4).

Найгірша якість кредитного портфелю у банків із державною часткою, станом на 01.01.2018 р. 71,12% від усіх їх кредитів були непрацюючими і поступово зменшилися до 45,19% станом на 01.08.2022 р.

Зокрема, станом на 01.01.2018 р. непрацюючі кредити ПАТ КБ "Приватбанк" становили 87,64% його кредитного портфелю та 39,7 % усіх непрацюючих кредитів банківського сектору (табл. 3).

Банки із приватним капіталом мали найменшу частку непрацюючих кредитів – 9,43 % станом на

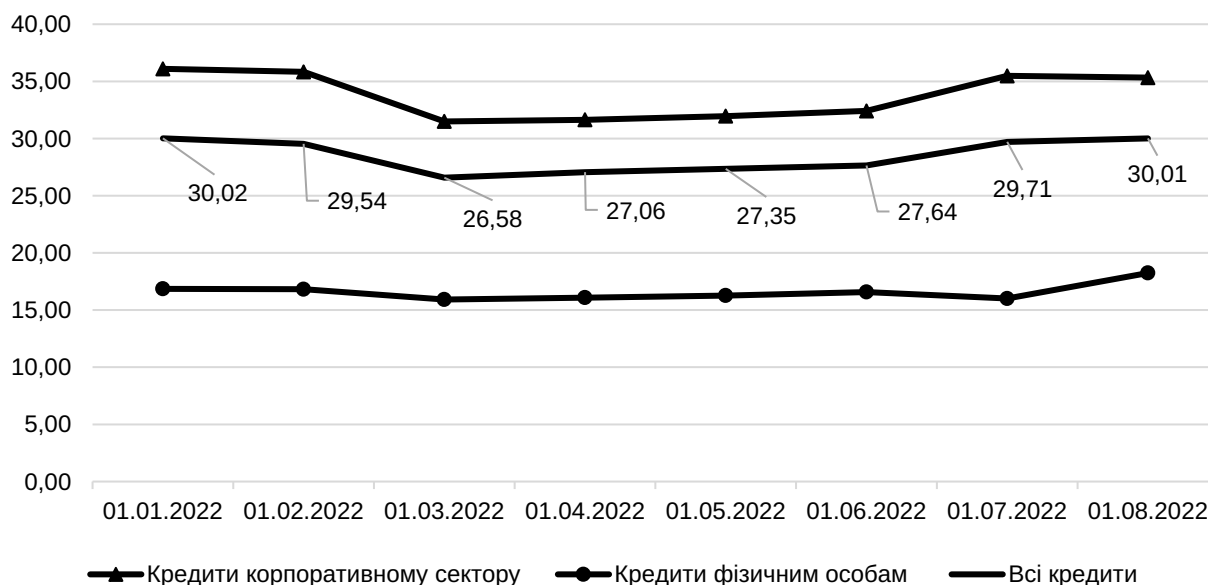

Рис. 4. Динаміка частки непрацюючих кредитів банківського сектору України за 01.2022–08.2022 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

Таблиця 3

Динаміка непрацюючих кредитів банківського сектору України за групами банків за 01.01.2018-01.08.2022 рр., %

Частка непрацюючих кредитів	01.2018	01.2019	01.2020	01.2021	01.2022	03.2022	08.2022
		54,54	52,85	48,36	41,00	30,02	26,58
банки з державною часткою, з них:	71,12	67,92	63,52	57,41	47,08	46,36	45,19
ПАТ КБ "Приватбанк"	87,64	83,35	78,38	73,95	69,92	68,50	67,07
банки з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	55,75	54,96	49,33	43,69	27,41	27,61	29,54
іноземних банківських груп	41,01	38,50	32,51	27,86	17,82	6,75	11,81
банки з приватним капіталом	24,08	23,01	18,57	14,56	9,43	9,43	14,64
неплатоспроможні банки	43,02	52,04	0,00	74,77	0,00	0,00	0,00

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

01.03.22 р. Банкам іноземних банківських груп найкраще вдалося підвищити якість свого кредитного портфелю, знизивши частку NPL від 41,01% станом на 01.01.18 р. до 6,75% станом на 01.03.22 р. (рис. 4). Більше 59% від загальних доходів банківської системи становлять процентні доходи, які значною мірою впливають на результативність функціонування банківського сектору (табл. 4).

У 2020 році відбулося спадання процентних доходів на 3,4% у порівнянні з попереднім роком, чистий прибуток банків скоротився на 31,9%. 2021 рік відзначився зростанням процентних доходів на 14,2%, комісійних доходів – на 31,9% та чистого прибутку – на 94,8%. Проте війна негативно вплинула на прибутковість банківського сектору (рис. 5–6).

Діяльність банків була збитковою з березня по червень 2022 р., станом на 01.08.2022 р. рентабельність активів становила 0,29%, а рентабельність капіталу – 2,54%.

З метою сприяння роботи банків в умовах воєнного стану НБУ запровадив наступні регуляторні послаблення [5]:

1. Не проводяться виїзні перевірки з фінансового моніторингу.
2. Відтерміновано подання фінансової звітності.
3. Призупинено регулярне оновлення планів відновлення.
4. Не проводиться оцінка стійкості банків.
5. Не застосовуються заходи впливу через порушення нормативів.
6. Відтерміновано запровадження буферів капіталу та підвищення NSFR.
7. Заборонено виплачувати дивіденди.
8. Відтерміновано перевірку та переоцінку застав.
9. Тимчасово скасовано тарифи на послуги BankID НБУ.
10. Дозволено використання хмарних послуг банками.

Таблиця 4

Динаміка доходів і прибутку банківського сектору України за 2017 – січень-липень 2022 рр., млн грн

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	січень-липень 2022
Доходи	178054	204554	243102	250 171	273 863	189 082
Процентні доходи	124009	140803	152 954	147 743	168 746	112 375
Комісійні доходи	37 138	50 969	62 057	70 640	93 162	44 154
Чистий прибуток/збиток	-26491	22339	58 356	39 727	77 376	3 389

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

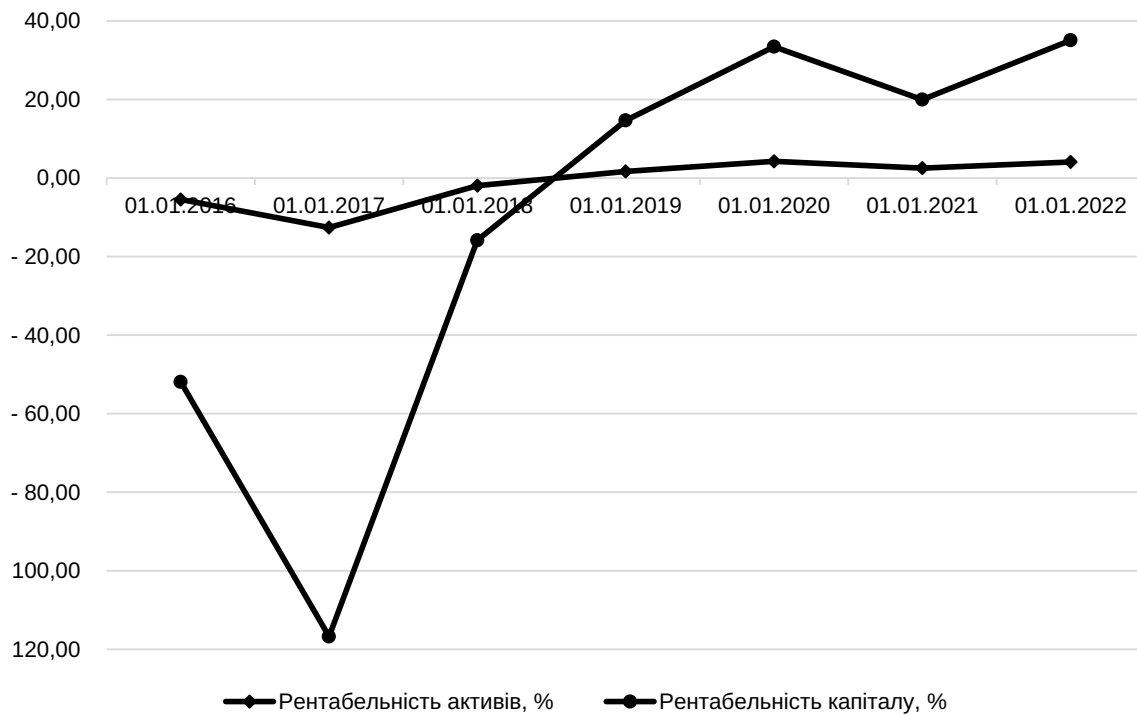

Рис. 5. Динаміка показників рентабельності банківського сектору України за 01.2016-01.2022 рр.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

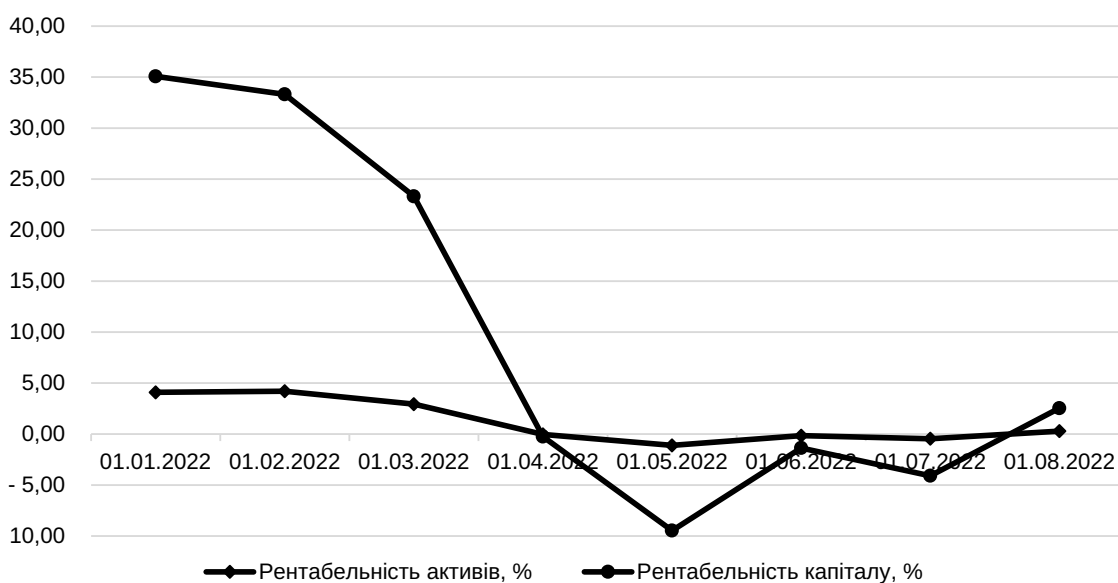

Рис. 6. Динаміка показників рентабельності банківського сектору України за 01.2022-08.2022 рр.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [4]

Висновки. Отже, масштабне вторгнення країни-агресора в Україну призвело до збитковості банківського сектору. Але збитки виникли в основному через стрімке зростання відрахувань у резерви, а операційна прибутковість банків залишається на високому рівні. Кредитний ризик надалі є ключовим видом ризику банків. Регулятор прогнозує втрату внаслідок війни більше 20 % кредитного портфеля банківського сектору, що спричинить негативний вплив на достатність капіталу банків. Тому НБУ запровадив регуляторні послаблення і планує їх дотримуватися. Важливим є в даних умовах оперативне та гнучке реагування Національного банку України на зміни ринкових умов, а також посилення фінансового моніторингу за діяльністю банків. Для банків потрібно: забезпечувати своєчасне складання та надання звітності до НБУ, інформувати регулятора щодо ризиків порушення вимог до фінансових показників; удосконалювати підходи до оцінки кредитних ризиків для співмірності їх із глибиною поточної кризи; удосконалювати системи кіберзахисту; адаптувати бізнес-моделі до поточних умов функціонування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Цифрова трансформація банківського сектору: виклики пандемії та пріоритети ЄС: колективна монографія / О. О. Коць, Л. П. Бондаренко, І. І. Лащик, Н. В. Мороз. Львів : Новий Світ-2000, 2022. 171 с.
2. Гатаулліна, Е., Клименко, М. Особливості сучасної структури банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2022 (37). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-27>.
3. Рахман М. С., Скрипняк Д. О. Стратегічні напрямки розвитку банківської діяльності України. *Modern Economics*. 2021. № 30. С. 170–176.
4. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (дата звернення: 24.09.202).
5. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 24.09.202).

REFERENCES:

1. Kots O. O., Bondarenko L. P., Lashchuk I. I. and Moroz N. V. (2022). *Tsyfrova transformatsiia bankivskoho sektoru: vyklyky pandemii ta priorytety YeS* [Digital transformation of the banking sector: pandemic challenges and EU priorities]. Lviv: Novy Svit-2000. 171 p. [in Ukrainian].
2. Gataullina E., Klymenko M. (2022). Osoblyvosti suchasnoi struktury bankivskoi systemy Ukrainy [Peculiarities of the modern structure of the banking system of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 37. [in Ukrainian].
3. Rakhman M., Skrypnyak D. (2021). Stratehichni napriamy rozvytku bankivskoi diialnosti Ukrainy [Strategic directions of development of banking activity of Ukraine]. *Modern Economics*, vol. 30, pp. 170–176. [in Ukrainian].
4. Nahliadova statystyka [Supervisory Data]. Nationalnyi bank Ukrainy Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (accessed 24 September 22).
5. Zvit pro finansovu stabilnist, cherven 2022 roku [Financial Stability Report, June 2022]. Natsionalnyi bank Ukrainy. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (accessed 24 September 22).